

איש כי ידור נדר לה'

מדרש תנחומא (בובר) פרשת מטות סימן א

אמר להן הקב"ה לישראל: הוו זהירין בנדריכם, ואל תפרצו בהן. שכל הפורץ בנדריכם, סופו למעול בשבועות. והמועל בשבועות כופר בי ואין לו מחילה לעולם. שנאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". וכתוב אחד אומר: "ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה" (ירמיה ד ב) - אמר להם הקב"ה לישראל: לא תהיו סבורים שמותר לכם להישבע בשמי. אפילו באמת אין אתם רשאים לישבע בשמי, אלא אם יהיה בך כל המידות האלו: "את ה' אלהיך תירא, אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע" (דברים י כ) - שתהא כשלשה אלו שנקראו יראי א-להים: אברהם איוב ויוסף... אם יש בך כל המידות הללו אתה יכול להישבע, ואם לאו אין אתה רשאי להישבע. מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות בהר המלך וכולן נחרבו על שבועת אמת...¹

בבלי מסכת נדרים דף ט עמוד א

תניא: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" (קהלת פרק ה פסוק ד) - טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר: טוב מזה ומזה נודר ומשלם!²

ירושלמי מסכת נדרים פרק א דף לו עמוד ד/ה"א

תני בשם ר' יודן: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" - טוב מזה ומזה שלא תדור. רבי מאיר אומר... טוב מזה ומזה נודר ומשלם. וכן הוא אומר: "נדרו ושלמו לה' א-להיכם" (תהלים עו יב).³

מדרש תנחומא פרשת וישלח סימן ח

רבי מאיר אומר טוב משניהם שאינו נודר כל עיקר אלא מביא אדם כבשתו לעזרה ושוחטה. רבי יהודה אומר טוב משניהם שנודר ומשלם שנאמר: "נדרו ושלמו לה' א-להיכם" - שהוא נוטל שכר על הנדר ועל השילום.⁴

"וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" (דברים כג כג)

בבלי מסכת נדרים דף עז ע"ב: "תני רב דימי אחוה דרב ספרא: כל הנודר, אע"פ שהוא מקיימו - נקרא חטא. אמר רב זביד: מאי קרא? "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" הא לא חדלת - איכא חטא.⁵

¹ שטר ושוברו בציודו. הלהכה, שבועה ונדר שמקיימים אותם ואין "פרוצים בהם" הם דבר חיובי. "נדרי לה' אשלם" לך ישולם נדר ורבים אחרים בפרט בתהלים. אבל למעשה, מי יכול להגיד על עצמו שהוא "ירא א-להים" כאברהם ויוסף, או: "איש תם וישר" כאיוב? ² וכן הוא בחולין דף ב ע"א ובספרי דברים על הפסוק: וכי תחדל לנדור. ובהמשך הסוגיה במסכת נדרים שם משמע שגם ר' יהודה המעדיף את הנודר ומשלם מגביל את שיטתו בשני סייגים. ראשית, שיאמר בלשון של נדבה ("הרי זה") ולא של נדר ("הרי עלי"). ושנית, שהביצוע ייעשה בסמוך להקדשה: "מביא אדם כבשתו כשהיא חולין לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה". (שיטת הלל) ובסיס המחלוקת בין ר' מאיר לר' יהודה היא בפירוש לפסוקים ג ו-ד בפרק ה' בקהלת. ראה רש"י בתחילת מסכת חולין שם. ³ היפוך השיטות של ר' מאיר ור' יהודה שבירושלמי לעומת הבבלי הוא משמעותי משום הכלל: "ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה", עליו מסכימים הן הבבלי (עירובין מז' ע"א) והן הירושלמי (תרומות פרק ג). הירושלמי מחזק את הדעה שעדיף לנדור ולשלם ע"י הפסוק בתהלים (תהלים כנגד קהלת? דוד כנגד שלמה?) - אך זו דעת ר' מאיר שאין הלכה כמותו. וראה גם ויקרא רבה תחילת פרשה לז' שהולך בשיטת הירושלמי (ויקרא רבה הוא מדרש ארץ-ישראלי). החידוש שם, בהשוואה הן לבבלי והן לירושלמי, הוא שהעצה / מגבלה "מביא אדם כבשתו לעזרה מקדישה ושוחטה" היא לשיטתו של מי שאומר שעדיף לא לנדור כלל. מי שאומר שעדיף לנדור ולשלם אינו זקוק, לפי ויקרא רבה, לשום עצות או הגבלות. שיקיים את נדרו: "מוצא שפתיך תשמור", "לא תאחר לשלמו" ותו לא. ⁴ מקור זה הוא הצלול ביותר (כנראה היחיד) לדעה שלנודר ולשלם היא הדרגה הנעלה ביותר. בסדר השיטות בין ר' מאיר לר' יהודה הולך התנחומא כשיטת הבבלי בנדריים לעיל, היינו ר' יהודה, שהלכה כמותו, הוא שמעדיף את הנודר ומשלם. הפסוק בתהלים "נדרו ושלמו" מובא כאן בתוספת ברורה: "נוטל שכר על הנדר ועל השילום". ובנוסף, העצה של "מביא כבשתו לעזרה ושוחטה" היא של ר' מאיר שמעדיף לא לנדור כלל (כמו ויקרא רבה לעיל), לא של ר' יהודה. ומעניין שמדרש זה מובא דווקא בפרשת וישלח על הפסוק: "ויאמר א-להים אל יעקב קום עלה בית אל", שם משתמעת ביקורת על יעקב שהתמהמה מלשלם את נדרו שנדר בצאתו לחוץ. ⁵ ובנדריים כב' ע"א: אמר שמואל: אף על פי שמקיימו - נקרא רשע. פסוק זה שבספר דברים והדרשות הרבות שנאמרו עליו הוא המקור הראשי לדעה שמוטב להימנע כליל מנדריים, גם אם מקיימים אותם. ולהלכה נקבע בשו"ע באופן חד וחלק: "אל תהי רגיל בנדריים. כל הנודר, אף ע"פ שמקיימו, נקרא רשע ונקרא חוטא" (יורה דעה סימן רג' סעיף א). חוזר לתחילת דברינו: אל תהי פרוץ בנדריים. ועדיין אין מקרא יוצא מידי פשוטו. פסוק כג' הוא חלק בלתי נפרד מפסוקים כב'-כד' בספר דברים שם. וראה דברי הרמב"ן שם: "שהמקריבים עולה וזבחים יש להם שכר טוב ... ואומר ריח ניחוח לה' ... וכתוב: נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו" וכו'. ראה דבריו בהרחבה שם.

שבת שלום
מחלקי המים